

ÁLLAMI KERESKEDELMI LEÁNYKÖZÉPISKOLA
MAGYAR KÖNYVTÁR
ISKOLAI KIADÁSOK SZOROZATA.

BIBLIOTECA JUDEŢEANA
— CLUJ —

ARANY JÁNOS

VÁLOGATOTT BALLADÁI

RIEDL FRIGYES BEVEZETÉSÉVEL

— 41999 C

RÁTH MÓR TULAJDONA BUDAPESTEN.

Leltári napló sz.:	110.
Szakleltári sz.:	XI. a. 181.
Beszerezés ideje:	1942. XI. 17.

BUDAPEST,

11. 8.

LAMPEL ROBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)
CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉSE

894.511-1
894.511-14

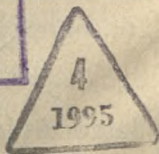

524326M

BIBLIOTECA JUDETEANA

— CLUJ —

524.326

Hornyánszky V. cs. és kir. udvari könyvnyomdája Budapeston.

TARTALOM.

	Lap
Arany balladái, írta <i>Riedl Frigyes</i>	IV
/ Rozgonyiné	1
/ V. László	5
Török Bálint	8
Az egri leány	14
Ágnes asszony	20
Mátyás anyja	25
Bor vitéz	29
/ Zács Klára	31
/ Szibinyáni Jank	35
/ Szondi két apródja	39
Both bajnok özvegye	42
Pázmán lovag	44
/ A walesi bárdok	51
Híd avatás	56
/ Tengeri-hántás	60
Éjféli párhaj	64
/ Tetemre hívás	67

ARANY BALLADÁI.

I.

Arany eposi művészete balladáiban tetőzik. Első balladáját még tapogatódzva, 31 éves korában írta: de csakhamar megteremti magának saját stílusát és e műfajnak örök mintáit költi.

Remekmű mindig akkor keletkezik, ha valamely nagy tehetség megtalálja a tehetségének leginkább megfelelő műfajt és tárgyat. Ilyen volt Aranyra nézve a ballada. Ő mintegy a balladára termett, annyira alkalmasak költői sajátságai a balladaköltésre. Stílusának mindig volt bizonyos hajlama a tömörség iránt, a mely a balladákban különösen beválik. Szerkezetérzéke szintén nagyobb, mint bármely más magyar költőé, a balladában pedig ez a legnehezebb. Képzeletében is van valami balladaszerű; szereti a gyorsan eltűnő, a futó jelenségeket reproducálni. Nagy érzékenységének a ballada izgatott előadása épen megfelelt. A népköltészetet, melynek balladái a legtökéletesebbek, mindig tanulmányozta és rendkívül szerette; különben is erős hajlama volt a bús tárgyak iránt, a mi őt szintén a balladához vonzta. Ehhez járult még egy külső ok is; Arany hangulata az ötvenes években nem igen engedi meg a nagyobb compositiók (*Toldi, Csaba, Bolond Istók*) bevégzését;

minthogy mégis erős epikus hajlama van, csak kisebb elbeszélő költeményekben fejezheti ki ihletét. Balladáit, melyekben egy-egy tragikus esemény-sorozatot tömörít össze, olyanok mint amaz ó-kori vésett drágakövek, ama remek *intagliók*, melyeken a classicus monda egy-egy jelenete az élet jellemző vonásaival ragyogó, átlátszó kőbe van vésve. Arany szeme előtt először (a *Rákócziné* címűben) a magyar, később a skót balladák lebegnek. E népballadák fő jellemző vonásai nála is fellelhetők: a párbeszédes alak gyakori alkalmazása, az elbeszélés hézagossága, lázas lüktetése, a tragikus felfogás. Arany azonban mind e sajátságokat költői felfogással mélyíti ki. A párbeszédeket szaporítja, sőt néha oly sok személyt szólaltat meg, hogy mintegy mozgalmas kis drámát hallunk ki a balladából. Az előadás hézagosságát is fokozza, mindig nagyobb-nagyobb árnyékot vet az elbeszélésre, és csak néhány csúcsot mutat nekünk költészetének magikus világításában. A tragikus tárgyat is egészen drámailag fogja fel és beviszi a balladába a lélektani subtilitást (*Tetemre hívás*) és mint Shakespeare tanítványa, főleg a lelkiismeret convulsióit rajzolja bennük.

Arany ilykép a népballada hangját, szerkezetét és rhythmusát a legmagasabb költői sphaerába emeli. Midőn költészetünk a népköltészet forrásainál megifjodott, egy műfaj sem nyert többet a balladánál, egy sem merithetett több erőt és bájt a népies mintákból. A század elején a ballada nálunk külföldi műballadák többé-kevésbé sikerült utánzata. Kölcsey és Kisfaludy Károly német nyomon indulnak, ez főkép Bürger ríktó szintű balladáit tartja szem előtt, amaz természetének meg-

felelően inkább a sentimentális német ballada felé vonzódik. Az a nagy nemzeti mozgalom, a mely 1825 óta nőttön-nő és mindinkább magával ragadja a szellemeket, a költői műfajokra is kihat és átalakítja a balladát. Garaynál, ki az új irány legjellemzőbb kifejezője, a ballada hangja a szóno-kias pathosz, melyből a megyegyűlések hazafias bassusa hallik ki. Aranynál és kortársainál ellenben már a népies elem kerekedik fölül: költészete nek sajátosságai, nyelvének népies megelevenítő ereje, stílusának hajlékonysága és tömörsége, mind ez megszólal balladáiban. Semmi fellengés, semmi hazafiúi kimelegedés, semmi rhetorikai fokozás; a szerkezet néha bonyolult, sőt egy-két esetben mesterkéltsé, az előadás maga azonban egyszerű és megható. Tartalmuk, a *Walesi bárdok* kivételével, (mely idegen tárgyú ugyan, de magyar viszonyokra czéloz) a magyar történelemből vagy a magyar népeletről van véve.

A ballada sajátos költészete a compositióban rejlik. A ballada szerkezete különös módon világítja meg az eseményeket; a fény és homály elosztása az, a mi a balladai elbeszélést oly rejtelmessé és mégis érthetővé teszi. A balladának van külön perspectivája, mely bizonyos részleteket egy-egy futó villanással megvilágít, másokat pedig homályba borít, de oly művészettel, hogy a megvilágított részek épen azok, a melyekből képzeletünk az egész cselekvény képét megalkothatja. A balladában mintegy villámcsapásokat látunk, melyek az elbeszélés egyes jeleneteit egy-egy perczre megvilágítják: ha a balladaszerző meg akarja velünk ezen egyes megvilágított jelenetek kapcsolatát és jelentését értetni, szükséges, hogy e

jelenetek oly jellemzők legyenek, hogy belőlük kiegészíthetjük a megelőző és következő eseménysort. Néhány láncszemből az egész lánczot kell megsejtenünk. Arany legsötétebb balladáit is néhány fény-sugárral sejtelmesen meg tudta világítani; a világítás nála ép azokra a helyekre esik, amelyek a homályban maradt részleteket is el tudják velünk képzelteni. A balladai félhomály, a *clair-obscur* ezen alkalmazása a festészetre emlékeztethet bennünket: Rembrandtnak akárhány arczképe jóformán sötétes; de az a néhány vonás, a melyen fény dereng, (Rembrandt sajátos ragyogású, aranyos fénye) megkapó domborulat emeli ki az egész fej jelentős physiognomiáját.

Aranynál a ballada eme mystikus megvilágítása, ez a félhomály néha már-már háromnegyed homálylyá válik: ő helylyel-közzel skótabb a skótoknál. *Zách Klára* vagy *V. László* például alig érthető arra nézve, ki e történelmi eseményeket nem ismeri; *Vörös Rébék* is bizonyos studiumra szorul. Ezeknél már a cselekvény nagyobb része borul árnyékba.

Első balladája, a forradalmi időkből való *Rákóczi* még terjengős, népdalszerű, sőt szónokias; vannak benne versszakok, melyeket Petőfi írhatott volna. A későbbiekben oly concis és egyéni, hogy már nem gondolhatunk Petőfire. Legközelebbi balladáját, *Rozgonyinét* már a skót népballadák tanulmányozása előzte meg, melyeknek folyama — mint Arany egy helyütt írja — a mi balladánk menetével bámulatosan megegyez. *Rozgonyiné* balladája hézagoss, de még nem oly rövid lélekzetű, gyors leperdülésű, mint a későbbiek. Az egész csupa zengzetesség és szeretetreméltó, az életből ellesett bizalmas részlet. Mily nyájas például *Rozgonyiné* útra kerekedése:

Csalogatja csemegével
 Muczi paripáját,
 Lebke szellő lebegteti
 Tengerzöld ruháját:
 Széles úton, poros úton
 Felletet ver a ló;
 Csillámlik a, villámlik a
 Fényes aczéipatkó.

A költő nem magas történelmi szempontból, nem páthoszszal vagy okoskodó szónokiassággal nézi az eseményeket, hanem egész közelről, annyira, hogy meg tudja mondani, mi volt Rozgonyiné paripájának a neve, minő volt a patkója és egész pontosan meghatározza az úrnő ruhájának színárnyalatát (*tengerzöld*).

V. *László*ban és *Zách Klárában* a balladai stílus megváltozik. Itt már nem találunk részleteket, mint *Rozgonyiné*ban; az előadás nemcsak hézagos, hanem nagyoló, csak néhány fő-fő vonást kiemelő: a költő csak érinti a tárgyat és rohamosan előre siet. V. *László* el van halmozva elbeszélő anyaggal, szerkezete kettős és párvonalas. Az egyik szerkezet V. *László* történetét tárgyalja, a második az összeesküvését; az utolsó versszak, mely *László* halálát és *Mátyás* visszajövetelét mondja el, mind a két cselekvény-ágot befejezi. E kettős cselekvény azonban sok is egy balladának; az olvasó csak nehezen tájékozódik a cselekvők és beszélők e gyors váltakozásában.

Zách Klára a legkényesebb tárgyat a leggyöngédebb módon adja elő, a nélkül, hogy színtelen volna; sőt ellenkezőleg itt is a valódiság részleteivel találkozunk. Előadása hézagos vagy inkább már csak czélzatos; a ballada, mint a *Toldi*-eposz egy részlete van gondolva, melyben a XIV. századbéli hegedűs hallgatói előtt már ismeretes eseményt dalol el. A

sejtelmes kezdet a magyar népdal természet-symbolismusára emlékezteti az olvasót:

Királyasszony kertje
Kivirult hajnalra:
Fehér rózsza, piros rózsza.
Szőke leány, barna.

Mindamellett e kezdetet közvetlenül nem a népdal, hanem egy gyorsan elfelejtett költemény inspirálta, Székely Józsefnek egy évvel előbb megjelent *Szeszélydalaiban* e sorokat találjuk:

Énekelek rólatok,
Fehér piros virágok,
Szőke barna leányok!

Ime a középszerű költő — kinek jogosultságát Horatius is tagadta — mégis hasznot hajthat: motivumokat szolgáltat a nagyobb költőknek.

A *Walesi bárdok* és *Szondi két apródja* ezimű balladáknak egy az alapjuk: a költészet erkölcsi győzelme zsarnoki erőszakon. A *Szondi* balladának is kettős a szerkezete: az apródok balladája párvonalas a Szondiéval, melyet az apródok énekelnek. A Szondi története különben is a török háborúk legmeghatóbb epizódjai közé tartozik: mily vonzó Szondi-ban a vitézségnek és a gyöngédségnek egyesülése! A legnagyobb elszántsággal azt üzeni a török fővezérnek, hogy meg akar halni társaival, de szeretett *énökös apródjain* — a mint Tinódi nevezi — megesik a szíve, az ellenség nagylelkűségére számítva, ajándékba küldi neki, hadd neveljen belőlük vitézeket. Vajjon mikép esett, hogy az erőszakos Zrinyi Miklós lett a török háborúk nagy nemzeti hőse és nem a dalkedvelő Szondi, ki Tinódi naiv kifejezése szerint „halálra sebesülve, térdön állva még viv vala“?

A *Tetemre hívásban* és az *Éjféli párban*ban Arany elhagyja a *clair-obscur* amaz erős árnyéklását, mely *V. Lászlót*, *Zách Klárát*, és *Szondit* borította: a rejtelmesség itt is megvan, csak hogy a motívumot, a gyilkosság indító okát fedi el. Arany balladáiban többnyire egy bűneset következményeit látjuk: a bűneset maga homályban marad, csak futva világítja meg a költő egy-egy sugárral. *V. Lászlóban* meg *Zách Klárában* csak czéloz arra a bűnre, melynek hatását a ballada rajzolja; de e két ballada meséjét a történelemből ismerjük, a ki pedig nem ismeri, nem egykönnyen érti meg. Bende vitéz és Kund Abigél bűnét nem takarja ily sűrű fátyol, de mégis reconstruálásra szorul az olvasó részéről. Bende vitéz az *Éjféli párban* hőse, párban alkalmával lesben álló csatlósaival leölette ellenfelet, Robogányt; de Kund Abigél mivel érdemelte ki súlyos büntetését? Bárcozi Benő egyre faggatta kérdésekkel kedvesét: Szereti-e? Mert ha nem, megöli magát. Abigél tudta, mint minden nő, hogy a megtagadás csak emelheti szerelme értékét: kaczerán *nem-mel* felelt: „Itt a tör, nosza hát öld meg magad!” Bárcozi Benő félreérti a kötődő kaczerkodást és sötét erdőben „hosszú, hegyes törrel” szíven döfi magát.

Abigél ép oly borzasztóan lakol egy kaczer ötletért, mint Toldi Miklós egy harcjátéki csinyért. Arany világfelfogása szerint néhány kivetett szem könnyelműségnek véres lehet az aratása. A *Tetemre hívás* csirája megtalálható Aranynak *Hermina* című novellájában, mely az *Életképek* 1846-diki folyamában jelent meg nyomtatásban. Több elem, ha nem is ugyanabban a sorrendben, azonos a két műben. A novellában egy fiatal leány valami tévedés következtében öngyilkosságra bírja kedvesét. Midőn áldo-

zatát „véres mellel, vértelen arcoczal” maga előtt látja, megőrül. Ime a későbbi Kund Abigél!

A novellában Arany hosszasan elmondhatta azt a szerencsétlen tévedést, mely az öngyilkosság-
nak oka. A ballada nem tűr bő megokolást és csak egy-egy vonással rajzol: Abigél kaczerkodikva gúnyolódik, Benő megöli magát. A novellában Serényi Gyula szintén tévedésből öli meg magát, mert Hermina mással kaczerkodik; pedig Hermina csupán csak azért teszi ezt, mert Gyulát félreértés következtében hűtlennek hiszi. A balladában Arany a motivációnak ezt a bonyolult zsinórzatát egyszerűsítette és feszesre vonta.

A *Tengeri hántás* szintén Arany egy novellájához vezet bennünket vissza. A novella címe: *Egy egyszerű beszélyke*. Hőse Gézengúz, egy kulacsfejű, rőt hajú, sánta, félszemű harangos, ki egy fiatal parasztleányt vesz el. Nem nehéz ebben az alakban a Victor Hugo-féle Quasimodóra, a *Nôtre-Dame* gyöngeszivű óriására ismerni. Gézengúz felesége azonban Mokány Ferkót, gyermekének apját szereti. Ebből válás, bűn, halál. A novella végén Ferkó örülési rohamában szénaboglyán égeti el magát. E novella néhány eleme fellelhető, bár erősen átalakítva a *Tengeri-hántás*ban. Ferkó (már nem Mokány, hanem Tuba Ferkó) itt is pásztorkodik, kedvesét meg gyermekét itt is elhagyja, örülésében előbb szénaboglyára, később mint holdkóros a templom-toronyra kapaszkodik, honnan lezuhan. Ez az adonyi templomtorony ilyenképen Arany képzeletében ködös reminiscenciája a párisi Notre-Dame tornyainak; a *Tengeri-hántás* végső elemzésben Victor Hugo *Notre-Dame* regényének, már ugyan igen távol eső átalakítása.

A *Tengeri-hántás* egy másik eleme (hogy mezőn

háló emberek álmukban felettök kísérteties zenét hallanak) a népbabonából való. Arany már a *Csaba* töredékben is említi: „a pásztor éjjel égen hallzenét“. Innen aztán átment e motívum a csodaszarvas regéjébe: „Zene hallik sötét éjen, Zene, sip, dob, mely vadonban, Mintha égből, mint álomban“.

A *Tengeri-hántás* kettős szerkezetű, mint *Szondi két apródja*; kerete egy falusi jelenet, a voltaképeni ballada egy kukoriczafosztó elbeszélése, melyet valami külső jelenség meg-megszakít. Majd a hűvös szél csap a dolgozókra, majd a hold búvik fel, majd a vadkan töri az irtást, vagy csillagok hullanak, majd megint egy ökör harangja hat el az elbeszélőig, míg végre az adonyi óra tizenkettőt ver. E külső félbeszakítások mindig valami *symbolicus* összefüggésben vannak az elbeszélés tartalmával. Első pillantásra ez rendkívül mesterkéltnek látszik: nem erőszakolt-e az a véletlen, hogy ép akkor emelkedik az ég aljáról a hold, midőn Dalos Eszter kerek arcát említik, hogy a vadkan ép akkor bujdokol, midőn Eszter az elbeszélésben éjjel lopva elhagyja a többi cselédet, hogy a kuvik megszólal, midőn Tuba Ferkó temetőnézéséről van szó? Gondoljuk meg azonban, hogy a pusztá még éjjel sem egészen néma; kis vártatva mindjárt fülünkbe csap valami zörej, elhal valami távoli hang: egy-egy kutya ugatása, egy állat fészkelődése az istállóból, egy denevér surranása a levegőben, egy véletlenül megérintett kolomp tompa csengése, egy nyíló ajtó nyikorgása, a kútgém halk nyöszörgése a szélben. A *Tengeri-hántás* elbeszélője is ily jelenségek között ül: oly természellenes-e, hogy ő e sokféle egyes hang és jelenség közül csak azokat említi, melyek iránt ép fogékony, mert hangulatot adnak meséjének?

II.

Arany a lelkiismeret költője. Ez vezette őt az örülés rajzához balladáiban; mert Aranynál is, mint Shakespearenél a bűn tudata, a lelkiismeret furdálása örjiti meg legtöbbször a bűnöst. Arany az örültek rajzában határozottan Shakespeare befolyása alatt áll. Kétségtelen, hogy Shakespeare példája nélkül a téboly jelenségei nem foglalnának el annyi helyet az újabb költészetben. Különösen az, hogy a drámaírók oly gyakran léptetnek fel örülteket, Shakespeare-re vezethető vissza. Shakespeare rendkívüli érdeklődéssel és megfoghatatlan szakismerettel jellemezte az örülést, melynek legkisebb kórjeleit is tudta. Shakespeare művészetében abban rejlik, hogy az örültség jelenségeit teljes összhangba hozta a dráma bonyolult, fokozódó tragikus fejleményével: az Aranyé, hogy a ballada lüktető szerkezetéhez, komoran nagyoló előadásához tudta alkalmazni.

Aranynál az örültség minden nemére és minden fokára akad példa; V. Lászlótól, kit lázas álomképek zavarnak meg, egészen Bende vitézig, ki örjögve tombol — egész sora a bűnösöknek, megdöbentő példái a bűnhődésnek vannak előttünk. Feltűnő, hogy e rövid lélekzetű balladák a lelki megháborodás kórjeleinek mily gazdagságát tárják fel. Alig van lelki zavarnak vagy bomlásnak valamely tünetje, melyet e beteg bűnösöknél meg ne figyelhetnénk.

Tartsunk egy pillantással szemlét e nyomorultak felett; oly érzelem fog el, mint a látogatót, ha az örültek házában a betegek sétaidejekor a

kalauzoló orvos egyszerre csak meglöki és a nyíló ajtóra mutatva, suttogja: itt jönnek! A sor élén két király, kik hervadt lélekkel hordják az izzó koronát, a véres bibort; Edward meg László király nem találnak kincses palotájukban helyet, a hol álomra hajthatnák fejüket, nem találnak nagy birodalmukban egy kehely vizet, mely égő szivüket enyhítené. Tévedező szempillantással surran el mellettük egy szép éneklő leány, Kund Abigél, Bárczi Benő titkos arája; sápadt arczczal, kísérteties nyugalommal lépdel Tuba Ferkó (*Tengeri-hántás*), ki holdfényben a tetőkbe kapaszkodik, míg egyszer csak felriadva le nem zuhan; megzavarodottan, csak félig öltözve, körben szaladgál a gonosz mostoha (*Arva fiú*). Ime még egy parasztasszony: néma meredezéssel nézi Ágnes a vérfoltot, mely tiszta lepedőjén esett; férjének vére, melyet ki nem bir mosni soha. A sor végén egy dühöngő, ki tajtékozó szájjal, ordítva küzd a légi semmivel: alattomosan leölt ellenfelével (*Éjféli párba*).

Mindegyikük jellemének megfelelően örült meg. V. László és Edward király (*Walesi bárdok*) hasonló helyzetben vannak: mindkét esetben bűnös zsarnok királyt nem engedi aludni igazságtalan tettének a tudata. Csakhogy a gyengébb, fiatalabb, bűnre tán inkább csak csábított László lelkiismeretének zaklatásai közt inkább érzéki csalódásokat lát álmában, míg az erősebb szervezetű, megrögzött, daczosan gonosz Edwardot a káprázatok láza törí. Ágnes asszony sir a törvényszék előtt, Kund Abigél nevet. Az egyik csendesebb, szenvedőleges természet; bűnre csábították, melynek tudata megtöri: a másik, a nagyúri kisasszony, könnyelmű, indulatos, gögös lelki szervezetét megbontja egy hirtelen csapás. Le-

sújtó bűn nem nyomja lelkét, zavarában vigan énekel utczahosszat, míg az árva fiú gonosz, szivtelen anyja egy ingben futkos ide-oda. A legerőszakosabb, legkicsapongóbb, legérzékibb jellem Arany betegei közt Bende lovag: az ő örülése aztán örjögő tombolássá is fokozódik.

Hasonlóképp megtaláljuk az örülés fokozatainak megfelelő kórtűneteket is a balladák különböző hőseinél. A lelki zavar legalsó foka, midőn a bűnös lelkiismeretétől menekülni akar és külső lármával akarja a belsejében rágó kígyót elriasztani. Így tesz Bende vitéz, de hiába. Egy másik előjele ennek a lelki vésznek az, hogy a zavarodott folyton mereven néz maga elé, fél a megőrüléstől és palástolja jelenségeit, mint Ágnes asszony a börtön éjében, hova csak egy sugárszál hat:

Szegény Ágnes *naphosszanta*
Néz a kis világgal szembe,
Néz merően, — a sugárka
Mind beléfér egy fél szembe.

Ha ez a kis fény nem volna,
Úgy gondolja: megőrülne.

A törvényszék előtt pedig

Öltözetjét rendbe hozza,
Kendőjére fordít gondot,
Szőghaját is megsimítja,
Nehogy azt higgyék: megbomlott.

Súlyosabb a belső baj, ha mind e jeleket érzéki csalódások követik: a beteg hall, lát vagy érez valamit, de mást képzel helyébe: mást, a mi a benne viadalmas eszméknek rémes szüleménye. A mint a vihar körülzúgja a budai királyi várt, László lázas

álmából (abból az álomból, mely kínosabb az ébrenlét álmánál) fel-felriad: álmoképeiben a bosszúálló nép zúgását, Hunyadi László lánczainak csörgését hallotta. Még betegbb nála Edward angol király, kit már káprázatok gyötörnek: az üres térben maga előtt alakokat lát, máglyák lángolnak és észbontó erővel hangzik onnan feléje az ötszáz walesi bárd vértanu-dala.

Kund Abigélnél, Ágnes asszonynál, az árva fiú anyjánál az örültségnek nincsenek ilyen rohamai: megállandósult. Abigélnél az örülés mintegy tarka fátyol, mely elméjére borult és eltakarja előtte a múltat. Gyógyíthatatlan, mint e vig dalokat éneklő szép leány, Ágnes asszony is: a monomaniás örültek nagy komolyságával és buzgóságával mosogatja haláláig a patakban a bűnjelt, melyet már csak ő lát. Egy külső, látható tény felcserél egy erkölcsi fogalommal: azt képzeli, úgy tisztul meg a bűntől, mint ruhája a víztől. Az árva fiú anyja egy ingben futó bolond: az előbbinél még nehezebb eset ez, gyors lelki felbomlás megelőzője. Még egy lépés ez iszonyatos fokozaton: magunk előtt látjuk a dühöngést. Bende lovag tombol, üvölt: a bűnébe belebetegedett lélek végletes és leggyötrelmesebb vonaglása élete kintpadján.

Arany felfogása szerint az ember akarva, nem akarva, saját bírója. Lelkiismeretünk a legnagyobb jutalomnak: az önmegelegetésnek és a legnagyobb büntetésnek: a teljes lelki megbomlásnak forrása.

Riedl Frigyes.)*

*) E bevezetést a szerző és a kiadó beleegyezésével Riedl Frigyesnek ily című művéből: „Arany János. Második kiadás. Bpest, 1893. Hornyánszky Viktor”, vették át.

ROZGONYINÉ.

„Hová, hová, édes férjem?“

„Megyek a csatába:
Galambóczon vár a török,
Ne várjon hiába.“

„Megállj, megállj, édes férjem!
Ne menj még csatába:
Befordulok egy kicsinyég
Öltöző szobámba.“

„Én kegyesem, szép hitvesem,
Ellenemre jársz-é?
Sima vállad, puha kebled
Töri az a pánczél;
Félve tartod a nagy kardot
Remegő kezekben:
Mit keresnél, gyöngé asszony,
Véres ütközetben?“

„Azt keresem, hiv magyar nő,
 Véres ütközetben,
 Hogy lehessen, élve, halva,
 Mindig közeledben:
 Súlyos a kard, de nehezebb
 Százszor is a bánat;
 Jobban töri, mint a páncél,
 Kebelem utánad.“

Gyöngyös arany fejkötőjét
 Sisakkal borítja,
 Karcsu füzött selyem vállát
 Páncélba szoritja;
 Kardot is köt: bársony övre
 Gyémántos fogantyút;
 Piczi piros csizmáira
 Szép ezüst sarkantyút.

Csalogatja csemegével
 Muczi paripáját;
 Lebke szellő lebegteti
 Tengerzöld ruháját;
 Széles uton, poros uton
 Felleget ver a ló,
 Csillámlik a . . . villámlik a
 Fényes aczél patkó. —

„Fogadj Isten, húgom asszony,
 Itt az ütközetben;
 Nyilat ugyan, a mint látom,
 Hoztál szép szemedben —“

„Uram király, Zsigmond király!
Nem oly divat már ma
Nyíllal löni, mint felséged
Fiatal korába’.“

Galambóczot a Dunáról
Ostromolni kezdik;
Folyamon is, szárazon is
Egyre törik, vesztik.
Elöl, elöl Rozgonyival
Kedves élet-párja,
Hiv szerelme, szép Cziczelle,
Szentgyörgyi leánya.

Pogány török a Moráván
Érkezik uj haddal:
„Most vitézek! hajós népek!
Közül-akarattal!
Maga vivé Rozgonyiné
Ellenök a gályát,
Követi a sok dalia
Lobogós ruháját.

Szól az ágyu — szokatlanul
Durva ozmán fülnek;
Hajóira tűz-kanóczok,
Koszorúk repülnek;
„Vizet, vizet!“ a pogányság
Órditoz hiában;
Mind odaég, bár van elég
Viz a nagy Dunában. —

Maga Murad ezt a dolgot
 Nem veszi tréfára,
 Közeledik nagy hadával
 Törökök császára;
 Százezerre megyen serge,
 Sok basával, béggel,
 Török, tatár — spahi, jancsár,
 Válogatott néppel.

Kár volt neked, Zsigmond király,
 Mingyárt megijedned,
 Gyalázaton a pogánytól
 Egér-utat vened,
 Fut a farkas néha-néha,
 De szikrázó foggal:
 Népedet te átkeletted
 Szökve, mint a tolvaj. —

Spahi, jancsár: utóhadnak
 Ered az inába:
 Sok rohan ott éles törbe,
 Még több a Dunába;
 Gyalog szerrel a király is
 Csak nehezen futhat;
 Jó Rozgonyi karja, kardja
 Csinál néki útát. —

„Hej! ki hozza, kormányozza
 Ide azt a gályát?
 Vagy már senki meg nem menti
 Magyarok királyát?“

„Én, én hozom, gyöngé asszony,
Hajómat az éjben:
Ülj fel uram, Zsigmond király,
Te is, édes férjem!“

Lászlóvárrott a magyarság
Vala bátorságban.
Híre futott a csatának
Szélyel az országban.
Egy árva szó sem beszéli
Zsigmond győzedelmét;
Mind a világ, széles világ
Rozgonyi Cziczellét. —

(1852.)

V. LÁSZLÓ.

Sűrű setét az éj,
Dühöng a déli szél,
Jó Budavár magas
Tornyán az érczkakas
Csikorog élesen.

„Ki az? mi az? vagy úgy. —“
„Fordulj be és alügy
Uram László király:
A zápor majd eláll,
Az veri ablakod.“

A felhő megszakad,
Nyílása tűz, patak;
Zúgó sebes özönt
A réz csatorna önt
Budának tornyiról.

„Miért zúg a tömeg?
Kívánja eskümet?“
„A nép, uram király,
Csendes mint a halál,
Csupán a menny dörög.“

Megcsörren a bilincs,
Lehull, gazdája nincs:
Buda falán a rab
— Egy-egy felhődarab —
Ereszkedik alá.

„Hah! lánczát tépi a
Hunyadi két fia —“
„Uram, uram, ne félj!
László, tudod, nem él
S a gyermek, az fogoly.“

Mélyen a vár alatt
Vonúl egy kis csapat;
Olyan rettegve lép,
Most lopja életét
Kanizsa, Rozgonyi.

„Kettözni kell az ört,
Kivált Mátyás előtt!“
„Mátyás, az itt maradt,
Hanem a többi rab —
Nincsen, uram, sehol.“

A felhő kimerült,
A szélvihar elült.
Lágyan zsongó habok
Ezer kis csillagot
Rengetnek a Dunán.

„El! míg lehet s szabad!
Cseh-földön biztosabb.“
„Miért e félelem?
Hallgat minden elem
Ég s föld határa közt.“

Az alvó aluszik,
A bujdosó buvik;
Ha zörren egy levél,
Poroszlót jöni vél
Kanizsa, Rozgonyi.

„Messze még a határ?
Minden percz egy halál!“
„Legittén átkelünk,
Ne félj uram: *velünk*
A gyermek, a fogoly.“

Az alvó felvirad,
 A bujdosó riad;
 Szellő sincsen, de zúg,
 Felhő sincsen, de bűg
 S villámlik messziről.

„Oh adj, oh adj nekem,
 Hús cseppet, hű csehem!“
 „Itt a kehely, igyál,
 Uram, László király,
 Enyhít mikép a sír!“

Állj meg, boszú, megállj:
 Cseh-földön ül a rab;
 Cseh földben a király,
 Mindég is ott marad,
 De visszajő a rab!

(1853.)

TÖRÖK BÁLINT.

„Fohászkodik mostan sok gyakor sírással
 Asszonyfeleséged az két szép fiával —“

Tinódi.

Izabella királyné Budában
 Azt se' tudja, hova lesz buvában:
 Két ellenség két felől szoritja,
 Szívét a gond száz felől borítja.

Összegyűjti budai tanácsot:
 „Jó emberek, adjatok tanácsot:
 Boldogasszony temploma keresztjén
 Török zászló lengjen, vagy keresztyén?“

Szól a bíró, nagy Isten szavával,
 Tizenharmad szék-ülő magával:
 „Mire a nap még egyszer kisütne,
 Német zászló lesz oda felütve.“

Titkos éjjel a kaput kinyitják,
 Magyar urak ezt nem is gyanítják:
 Török Bálint, György barát vezérek!
 Kár alunni mostan a vezérnek.

Nem aluszik a barát, felébredt;
 Török Bálint ruhát sem cserélhet:
 Az ellenség, ki nyakra, ki főre,
 Takarodik a várból előle.

Jár a barát postája, követje,
 Szolimánhoz titkos üzenetje;
 Maga Bálint csak morog, csak ümget:
 „Ez is elád maholnap bennünket!“

Sárga lovát nyergelik atlaszra,
 Ugy robog a budai piacra,
 Nagy sokaság közibe úgy léptet:
 „Halljátok ezt, ti budai népek!“

„Áruló az, áruló a neve,
Verje meg a magyarok Istene,
A ki Budát — gyilkolom a fattya!
Kettő közül egynek is feladja.“

— „Áruló az, áruló a neve,
Verje meg a magyarok Istene,
A ki Budát közülünk feladja,
Török Bálint szavát nem fogadja.“

Érkezik a vad pogány, sereggel:
György, a barát, összeség ezekkel;
Maga Bálint, ha szívből, ha színre,
A basának dolgozott kezére.

„Két ellenség a Duna-két-parton:
Kevés annak az én egy jó kardom:
Egyiket a másikkal — hiába!
A hogy lehet“ — gondolja magába.

Hétfő napon hajnal hasadáskor,
Veresebb az ég alja mint másszor:
Hajnal előtt a Szentgyörgy terére
Vágtatott a magyarok vezére.

Ágaskodik jó lova magasra,
Kukorékol a csaták kakassa;
Hej! mit akar a Bálint ma reggel
Török-magyar egyesült sereggel?

A mit akar meg is teljesíti,
Hajnali szél zászlaját röpti,
Maga pedig kardját emelinti
Török Bálint, jó vitéz, Enyingi.

Széles a víz a Duna árkában:
Ne menj neki, bolond cseh, vaktában
Neki menne, ha partja se volna,
Vize helyén pokol tüze folyna.

Fut a vezér maga is, vesztébe,
Beletört a gyalázat szivébe:
Szegény öreg! hogy ki nem huzhatta,
Futásában elvérzik miatta.

Török Bálint, jó vitéz, Enyingi!
Vitézséged ne mutasd nagyon ki,
Mert a pogány bizony megigenli,
Gonosz barát ellened ingerli.

Gonosz barát hitszegő tanácsa
Azt a vermet csak ássa, csak ássa,
Ki miatt lesz Budavár bukása,
Török Bálint hálóba jutása.

Győzedelmes ütközet elmulván,
Izeni a Szolimán nagy szultán:
„Fiam Bálint, magyarok vezére,
Jöszte hozzám ebédre, ma délre.

Jöszte hozzám az ország nagyával,
 Izabella királyné fiával:
 Atyja után én vagyok az atyja,
 Árvaságát meg sem is siratja.“

Gondolkozik a Bálint magában:
 Nem lesz-e jobb maradni Budában?
 Mintha sugná, valami azt mondja:
 Ne menj, Bálint, a török táborba!

Király asszony ellenben azt mondja:
 „Török Bálint, te segits bajomba:
 Gyermekeimet nem adom barátoknak,
 Szívében nincs érzelme apáknak.

„Neked adom, hűséges jobbagyom!
 Neked is van két fiad Torbágyon:
 Mintha egyik volna most öledbe',
 Viseld gondját, úgy adom kezedbe.“ —

Hosszas ebéd a török szultáné,
 Hátra van még a fekete kávé;
 Török Bálint tétova tekintget:
 „Körülfogott a jancsár bennünket!“

„Nézz ki fiam, gyenge kis apródom!
 Látsz-e nagy port a budai úton?“
 — „A szombati kapuja kitarva,
 Ott megyen a sok török Budára “

„Nézz ki megint, édes kis apródom:
Jaj Istenem, be szörnyen aggódom.“
— „Izabella királynét csalárdul
Költöztetik kifelé a várbul.“

„Harmadszor is nézz ki még, apródom;
Oh! hogy erről tenni már nincs módom . . .“
— „Boldogasszony tornya tetejében
Félhold ragyog, a kereszt helyében.“

Jő parancsa Szolimán szultánnak,
Parancsolja Verbőczy Istvánnak:
„Te fogsz lenni az ország bírója:
Török Bálint itt marad egy szóra.“

Parancsolja azután barátoknak:
„A csecsemőt vidd el az anyjának,
Te fogsz lenni ország kormányzója;
Török Bálint itt marad egy szóra.“ —

„Hej! az a szó több-e mint egy másik?
Minek jöttem én azért *Mohácsig*.“
— „Fiam Bálint, érvük el Eszéket:
Becsülettel hazaküldlek téged.“

„Hej! az a szó hosszú már egy hétig;
Hosszu nekem Budától *Eszékig*.“
— „Fiam Bálint, ne tüzelj, várd sorra:
Hadd megyünk le, ne tovább, Nándorra.“

„Nagy Szolimán! nagy a te hatalmad,
Nándor alól most tovább lecsalhat“
 — „Kutya voltál, az maradsz, de *vason*:
 Lánczot neki, hogy ne haraphasson!“ —

Várja szegényt — beh mihaszna várja! —
 Odahaza a szép két kis árva:
 Minden reggel kimegy az utczára,
 Édes atyját de mihaszna várja.

Várja szegényt szerelmes szép nője:
 Ki-kiáll a magas könyöklőre;
 Fehér képét ereszti karjára,
 Ugy zokog, hogy még se jön a párja.

Hétoronynak egy sötét zugában
 Török Bálint üldögél magában;
 Ifju korát a vénség megszanja,
 Megérleli s a halál levágja. —

(1853)

AZ EGRI LEÁNY.

I.

Kassa mellett, egy fölvárban,
 Tivornyázott a cseh rabló;
 Ordas új bor a pohárban:
 Hozzálátnak ketten-hárman.

Szólt az egyik: ez fölséges!
Szólt a másik: milyen édes!
Boldog ország, áldott ország,
Melynek földje ilyen bort ad!

Szóla *Telef*, zord vezérök:
„A keservét! hisz' ez méreg!
Semmi tűz a rosz csigerben:
Lőre volna ez Egerben.

„Egri püspök nagy pinczéje
Drága borral teljes-teli:
Szegény csehet nem sziveli,
De a lengyelt vendégeli.

„Lóra tehát, indulóra!
Fel, borinni, vig leventék:
A pap, a csap adja mindég,
Kevés neki annyi vendég.“

S mint a holló, mint a felhő,
Mint az árnyék, mint a szellő,
Oly sötéten, annyi zajjal
A zsványhad messze nyargal.

II.

Egri leány ablakára
Rászállott egy kis madárka,
Koczogatja, veregeti,
Esdekelve így szól neki:

„Nyiss ablakot, szép leányzó!
 Hideg szél fú, esik a hó,
 Fázom itt a házereszbe':
 Nyisd ki hamar és ereszsz be.“

„Nem eresztlek, ki se nyitom,
 Mert egyedül vagyok itthon;
 El is űlt már a jó madár,
 Bagoly az, ki éjtszaka jár.“

„Nem vagyok én csúnya bagoly,
 Inkább törbe esett fogoly,
 Szerelemnek hű madara:
 Szeretődnek édes szava.“

„No, ha az vagy, jer, hadd látlak:
 Szegény madár! bebocsátlak;
 Fázol ugy-e, reszketsz igen
 Odaki, a nagy hidegen.

„No, ha az vagy, jőj be onnat:
 Kinyitom az ablakomat,
 Az ajtómat, ablakomat
 Melengető két karomat!“

III.

Rozgonyi püspök palotája nyitva,
 Négy sor ablakkal kivilágosítva:
 Magyar ott a lengyelt szívesen látja,
 Új ismerőse, régi jó barátja.

„Éljen Ulászló! Hunyadink is éljen!“
 Rá zene zendül, ropog a dob mélyen,
 Rá zene zendül, kehely összezendül;
 Magyar és lengyel deli tánczra lendül.

„Hej, ti vitézek, koszorúsi tánczban!
 VÉR foly az utcán, foly a vér a házban!
 Ég a város! . . . tüze messze lángol,
 Négy szögeletjén ide is világol.“

— Hol az én kardom? — hol az én nyergem?
 — Paripámra ki tud igazítani engem? —
 Az enyém damasz volt — az enyém skárlát —
 Besenyő lovamnak sohse' láttam párját.

„Hej! ma vitézek *bottal* az ebre!
 Másszor ülünk már puha szép nyeregre!
 Ki lovon, — ki gyalog, — ki, ha épen *mászva* . . .
 Mert a veszély már itt van, a házba!“

Csörren az ablak, bezuhant az ajtó,
 Szép piros bortól izsamós a padló,
 Szép piros vértől sikamós a padló:
 Odabent a cseh, odabent a rabló!

IV.

Mi zuhog, hallod-e? — Szilaj szél zugása.
 Mi dobog, hallod-e? — Kebled dobogása.
 „Jaj, ne menj ki Lászlóm, jaj, ne menj ki szentem:
 Valami hidegség úgy borzogat engem!“

„Hogy ne mennék, édes? majd itt ér a hajnal;
 Gerlicze szívedet ne rémitse a zaj:
Katonák az utcán, Lengyel László népe,
Simon püspök bora nem fér a fejébe.“

Kimene a legény, bár ne tette volna!
 Szíve meleg vére kiömölt a hóra,
 Szétföcscsent az útra, a küszöb kövére:
Egy csepp a leányzó febér kebelére.

És mint a sebes tűz, az az egy csöpp éget;
 Érez a lány szíve csoda melegséget:
 Szeretője keblét a mely átalverte,
 A vasat, a vasat kézből kitekerte.

S ki látta valaha, villámlani télben?
 Fegyver csillogását fekete éjfélnben?
 Galambot *marókkal* vini, verekedni?
 Gyöngye szúzi karról piros vért csepegni? —

Sok *pribék* esett el egyenetlen harczon,
 De az *egri lányból* sem lett *egri asszony*:
 Messziről egy dárda hí szívet bejárta,
 Fehér köntösében odarogyott szépen
 Kedves halottjára.

 V.

Fut a rabló megrakottan,
 Nyomja vállát súlyos préda;
 S a bitang nép, a sok czéda,
 Veszekedik a lopotton.

De a magyar lóra pattan,
Követi sok bátor lengyel:
„No s vitézek, hát e szennyel
Mi legyünk-e az adósok?“

Jó lovagok, hű csatlósok
Hogy elérik a pribéket —
No hiszen, cseh, jaj most néked!
Mért születél e világra!

Nem akadnál most az ágra
Gyalázatnak czimeréül,
Varju holló ételéül,
Ország útja közelében. —

Itt is, ott is, minden lépten
Maradoz a védtelen cseh;
A ki futhat, nagy szerencse:
De kevés már a ki futhat.

Maga Telef sem lel utat
Kassa mellé, a felvárba:
Körülfogva, mélyre zárva
Bünhődé meg az elmultat.

(1858.)

ÁGNES ASSZONY.

Ágnes asszony a patakban
 Fehér lepedőjét mossa ;
 Fehér leplét, véres leplét
 A futó hab elkapdossa.
 Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Odagyűl az utczagyermek :
 Ágnes asszony, mit mos kelmed?
 „Csitt te, csitt te! csibém vére
 Keveré el a gyors leplet.“
 Oh! irgalom stb.

Összefutnak a szomszédnők :
 Ágnes asszony, hol a férjed?
 „Csillagom, hisz ottben alszik!
 Ne menjünk be, mert fölébred.“
 Oh! irgalom stb.

Jön a hajdu : Ágnes asszony,
 A tömlöczbe gyere mostan.
 „Jaj, galambom, hogy' mehetnék,
 Mig e foltot ki nem mostam!
 Oh, irgalom stb.

Mély a börtön : egy sugár-szál
 Odaférni alig képes ;
 Egy sugár a börtön napja,
 Éje pedig rémtül népes.
 Oh ! irgalom stb.

Szegény Ágnes naphosszanta
 Néz e kis világgal szembe,
 Néz merően, — a sugárka
 Mind belefér egy fél szembe,
 Oh ! irgalom stb.

Mert, alighogy félre fordul,
 Rémek táncza van körülé ;
 Ha ez a kis fény nem volna,
 Úgy gondolja : *megörülne.*
 Oh ! irgalom stb.

Ím azonban, időtelve,
 Börtönének zárja nyilik :
 Ágnes a törvény előtt
 Megáll szépen, a hogy illik.
 Oh ! irgalom stb.

Öltözetjét rendbe hozza,
 Kendőjére fordít gondot,
 Szöghaját is megsimítja,
 Nehogy azt higyük : *megbomlott.*
 Oh ! irgalom stb.

Hogy belép, a zöld asztalnál
 Tisztos öszek ülnek sorra;
 Szánalommal néznek őrá,
 Egy se' mérges, vagy mogorva.
 Oh! irgalom stb.

„Fiam, Ágnes, mit miveltél?
 Szörnyü a bűn, terhes a vád;
 Ki a tettet végrehajtá
 Szeretőd im maga vall rád.
 Oh! irgalom stb.

„Ő bitón fog veszni holnap,
 Ő, ki férjedet megölte;
 Holtig vizen és kenyéren
 Raboskodva bünhődöl te.“
 Oh! irgalom stb.

Körültekint Ágnes asszony,
 Meggyőződni ép eszérül;
 Hallja a hangot, érti a szót,
 S míg azt érti: „meg nem örül.“
 Oh! irgalom stb.

De a mit férjéről mondtak
 A szó oly viszásan tetszik;
 Az világos csak, hogy őt
 Haza többé nem eresztik.
 Oh! irgalom stb.

Nosza sirni, kezd zokogni,
Sűrű záporkönnye folyván:
Liliomról pergő harmat,
Hulló vizgyöngy hattyu tollán,
Oh! irgalom stb.

„Méltóságos nagy uraim!
Nézzen Istent kegyelmetek:
Sürgetős munkám van otthon,
Fogva én itt nem ülhetek.
Oh! irgalom stb.

„Mocsok esett lepedőmön,
Ki kell a vérfoltot vennem!
Jaj, ha e szenny ott maradna,
Hová kéne akkor lennem!“
Oh! irgalom stb.

Összenéz a bölcs törvényszék
Hallatára ily panasznak.
Csendesség van. Hallgat a száj,
Csupán a szemek szavaznak.
Oh! irgalom stb.

„Eredj haza, szegény asszony!
Mosd fehérre mocskos lepled:
Eredj haza. Isten adjon
Erőt ahhoz és kegyelmet.“
Oh! irgalom stb.

S Ágnes asszony a patakban
 Lepedőjét újra mossa ;
 Fehér leplét, tiszta leplét
 A futó hab elkapdossa.
 Oh ! irgalom stb.

Mert hiában tiszta a gyolcs,
 Benne többé semmi vérjel :
 Ágnes azt még egyre látja
 S épen úgy, mint *akkor éjjel*.
 Oh ! irgalom stb.

Viradattól késő estig
 Áll a vízben, széke mellett :
 Hab zilálja rezgő árnyát,
 Haja fürtét kósza szellet.
 Oh ! irgalom stb.

Holdvilágos éjjelenkint,
 Mikor a víz fodra csillog,
 Maradozó csattanással
 Fehér sulyka messze villog.
 Oh ! irgalom stb.

És ez így megy évrül-évre,
 Télen-nyáron szünet nélkül ;
 Harmat-arcza, hó napon ég,
 Gyöngye térde fagyban kékül.
 Oh ! irgalom stb.

Őszbe fordul a zilált haj,
 Már nem holló, nem is ében;
 Torz-alakú ráncz verődik
 Szanaszét a sima képen.
 Oh! irgalom stb.

S Ágnes asszony a patakban
 Régi rongyát, mossa, mossa —
 Fehér leple foszlányait
 A szilaj hab elkapdossa.
 Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

(1853.)

MÁTYÁS ANYJA.

Szilágyi
 Örzsébet
 Levelét megirta;
 Szerelmes
 Könyvével
 Azt is telesirta.

Fiának
 A levél,
 Prága városába,
 Örömhirt
 Viszen a
 Szomorú fogságba:

„Gyermekem!
 Ne mozdulj
 Prága városából;
 Kiveszlek,
 Kiváltlak
 A nehéz rabságból.“

„Aranynyal,
 Ezüsttel
 Megfizetek érted;
 Szívemen
 Hordom én
 A te hazatérted.“

„Ne mozdulj,
 Ne indulj
 Én egyetlen árvám!
 Ki lesz az
 Én fiam
 Ha megejt az ármány?“

„Adassék
 A levél
 Hunyadi Mátyásnak,
 Tulajdon
 Kezébe,
 Senkinek se másnak.“

Fekete
 Viaszból
 Nyom reá pecsétet;
 Könyöklön
 Várnak az
 Udvari cselédek.

„Ki viszi
 Hamarabb
 Levelem Prágába?
 Száz arany,
 Meg a ló,
 Teste fáradsága.“

„Viszem én,
 Viszem én,
 Hét nap elegendő.“
 „Szerelmes
 Szívemnek
 Hét egész esztendő!“

„Viszem én,
 Hozom én
 Válaszát három nap.“
 „Szerelmes
 Szívemnek
 Három egész hónap!“

„Istenem,
 Istenem,
 Mért nem adál szárnyat,
 Hogy utól-
 Érhethném
 Az anyai vágyat!“ —

S ahol jön,
 Ahol jön
 Egy fekete holló;
 Hunyadi
 Paizsán
 Úl ahoz hasonló.

Lecsapott,
 Lecsapott
 Fekete szélvészből,
 Kikapá
 Levelét
 Az anyai kézből.

„Hamar a
 Madarat! . . .
 El kell venni tőle!“
 Szalad a
 Sokaság
 Nyomba, hogy lelője.

Madarat,
 Nem egyet,
 Százat is meglőnek :
 Híre sincs
 Nyoma sincs
 A levélvivőnek.

Nap estig
 Az erdön
 Űzeti hiába :
 Éjfelen
 Koczognak
 Özveggy ablakába.

„Ki kopog ?
 Mi kopog ?
 Egy fekete holló !
 Nála meg
 A levél,
 Vagy ahhoz hasonló.“

„Piros a
Pecsétje,
Finom a hajtása:
Oh áldott,
Oh áldott
A keze-írása!”

(1854.)

BOR VITÉZ.

Ködbe vész a nap sugára,
Vak homály ül bérczen völgyön,
Bor vitéz kap jó lovára:
„Isten hozzád, édes hölgyem!”

Vak homály ül bérczen völgyön,
Hús szél zörrent puszta fákat.
„Isten hozzád, édes hölgyem!
Bor vitéz már messze vágat.”

Hús szél zörrent puszta fákat,
Megy az úton kis pacsirta.
Bor vitéz már messze vágat,
Szép szemét a lyány kisirta.

Megy az úton kis pacsirta:
Hova megyen? hova ballag?
Szép szemét a lyány kisirta:
Szólt az apja: férjhez adlak!

Hova megyen? hova ballag?
 Zúg az erdő éji órán.
 Szólt az apja: férjhez adlak:
Eskü elöl szökik a lány.

Zúg az erdő éji órán,
 Suhan, lebben a kisértet.
 Eskü elöl szökik a lány:
 Szól vitéz Bor: „jöttem érted.“

Suhan, lebben a kisértet,
 Népeőbb lesz a vad tájék,
 Szól vitéz Bor: „jöttem érted
Elesett hős, puszta árnyék.“

Népeőbb lesz a vad tájék,
 Szellem-ajkon hangzik a dal.
 „Elesett hős, puszta árnyék,
 Édes mátkám, vigy magaddal!“

Szellem-ajkon hangzik a dal,
 Indul hosszú nászkiséret.
 „Édes mátkám, vigy magaddal!“
 — „Esküvőre! úgy ígérted.“

Indul hosszú nászkiséret,
 Egy kápolna romban ott áll.
 „Esküvőre! úgy ígérted.“
 Zendül a kar, kész az oltár.

Egy kápolna romban ott áll,
 Régi fényét visszakupja.
 Zendül a kar, kész az oltár,
 Diszruhában elhunyt papja.

Régi fényét visszakupja,
 Ezer lámpa, gyertya csillog.
 Diszruhában elhunyt papja;
 Szól az eskü: kéz kezet fog.

Ezer lámpa, gyertya csillog, —
 Künn az erdő mély árnyat hány.
 Szól az eskü: kéz kezet fog;
 Szép menyasszony színe halvány.

Künn az erdő mély árnyat hány,
 Bagoly sí a bércei fok közt.
 Szép menyasszony színe halvány —
 Halva lelték a romok közt.

(1855)

ZÁCS KLÁRA.

(Énekli egy hegedős a XIV-ik században.)

Királyasszony kertje
 Kivirult hajnalra:
 Fehér rózsza, piros rózsza
 Szőke leány, barna.

„Királyasszony, néném,
Az egekre kérném:
Azt a rózsát, piros rózsát:
Haj, beh szeretném én!

Beteg vagyok érte,
Szivdobogást érzek:
Ha meghalok, egy virágnak
A halottja lések!”

„Jaj! öcsém, Kázmér,
Azt nem adom százér' —
Menj! haragszom . . . , nem szégyelled?
Félek, bizony gyász ér!

„Sietős az útam,
Reggeli templomra;
Ha beteg vagy, hát fekügy' le
Bársony pamlagomra.“ —

Megyen a királyné,
Megyen a templomba;
Szép virágok, deli szűzek
Mind követik nyomba.

Könyörögne, nem tud,
Nem tud imádkozni;
Olvasóját honn feledé:
Ki megyen elhozni?

„Eredj fiam, Klára,
 Hamar, édes lányom!
 Megtalálod a térdeplön,
 Ha nem a diványon.“

Keresi a Klára,
 Mégsem akad rája:
 Királyasszony a templomban
 Oly nehezen várja!

Keresi a Klára,
 Teljes egy órája:
 Királyasszony a templomban
 De hiába várja.

Vissza se' megy többé
 Deli szüzek közzé:
 Inkább menne temetőbe
 A halottak közzé.

Inkább temetőbe,
 A fekete földbe:
 Mint ama nagy palotába
 Ősz atyja elébe!

„Hej, lányom, lányom!
 Mi bajodat látom?
 Jöszte, borúl az ölemre,
 Mondd meg, édes lányom.“

„Jaj, atyám! nem — nem —
 Jaj, hova kell lennem!
 Hadd ölelem lábad porát, —
 Taposs agyon engem! . . .“

Harangoznak délre,
 Udvari ebédre;
 Akkor mene Feliczián
 A király elébe.

A király elébe,
 De nem az ebédre:
 Rettenetes bosszuálló
 Kardja volt kezébe’.

„Életed a lányért
 Erzsébet királyné!“
 Jó szerencse, hogy megváltja
 Gyöngye négy ujjáért.

„Gyermeke mért gyermek:
 Lajos, Endre halj meg!“
 Jó szerencse, hogy Gyulafi
 Rohan a fegyvernek.

„Hamar a gazembert
 Fiaim, — Cselényi!“
 Ott levágák Felicziánt
 A király cselédi. —

„Véres az ujjad,
Nem vérzik hiába :
Mit kívánsz most, királyi nőm,
Fájdalom díjába ?“

„Mutató ujjamért
Szép hajadon lányát ;
Nagy ujjamért legény fia
Borzasztó halálát ;

„A más kettőért
Veje, lánya végét ;
Piros vérem hullásaért
Minden nemzetségét !“

Rosz időket érünk,
Rosz csillagok járnak :
Isten ója nagy csapástól
Mi magyar hazánkat ! —

(1855.)

SZIBINYÁNI JANK.

Ritka vendég Rácországban
Zsigmond a király, a császár ;
Jól fogadja István vajda,
István, kinek apja Lázár :

Hét egész nap látja dúsán,
 Becsülettel, emberséggel;
 Nem felejtí, ki a gazda
 S nem felejtí, kit vendégel.

Majd vigasság: zene, táncz, bor
 Tartja ébren a fölházat,
 Majd *ujudvar*, öklelés áll, —
 Hangos erdön nagy vadászat:
 Száz tülök szól, hajt az eb s pór,
 Nyomja össze a vad berket,
 Szorul a rés, a lovag lés,
 Íja pendül, ménje kerget.

Áll a hajsza, vége hossza
 Nincs vetélgő hegyke dicsnek:
 „Magyar a magyar“ Zsigmondnak,
 „Szerb a szerb“ Lazárevicsnek;
 „Ámbár — mond ez — udvaromnál
 Van egy apród, csak parányi:
 Az magyar lesz Erdély szülte,
 Neve Janko Szibinyáni.

„Hallod-e Jánk“! Im azonban
 Zörmöl a gaz, reng a sűrű:
 Nagy csikasz vad ugrik föl, de
 Visszaperdül, mint a gyűrű —
 „Hallod-e Jánk! im *királyod*
 Szeme látja, — s ez jutalma
 Hogy te nékem azt a farkast
 Megkerited élve, halva.“

Rövid a szó, — gyorsan hangzó
 Kísérője büszke jelnek:
 De sokallja, meg se hallja,
 Már nyomúl a hősi gyermek.
 Hol királya, még a tájra
 Szeme egyszer visszalobban
 S a vad állat meg sem állhat:
 Mind szoritja, úzi jobban.

S majd a róna sorompója
 Nyilik, a mint hajtja ménjén,
 Majd eltűnnek a sűrűnek
 Lombos, ágas szövevényén.
 Itt gyalog száll, — paripája
 Fel s alá nyerit gazdátlan;
 Szóla Zsigmond: kár volt mégis!...
 Szól a vajda: semmi! bátran!

Jank azonban mind nyomon van:
 Le, a völgynek, fel, a hegyre,
 Vadcsapáson, vízomláson
 Veri, vágja, úzi egyre.
 A vad olykor hátra horkol,
 Foga csattog, szája résnyi,
 Majd, mint vert eb, kit hevertebb
 Ostor üldöz, szűköl és nyi.

Már az állat piheg, fárad,
 Nem az ifjú, noha gyermek:
 Martalékát addig úzi
 Míg ledobban s vár kegyelmet.

A királyhoz és urához
 Rabul vonja, szégyenszemre ;
 Szól a vajda : ez nem első !
 Szóla Zsigmond : „Istenemre! . . .“

„*Tartom* a just e fiúhoz !
 Enyim a fa, az gyümölcse:
 Visszakérem. Te kegyelmed
 Ebben most már kedvem töltse.“
 Nem oly hangon volt ez mondva,
 Hogy sokáig, vagy hiába . . .
 Így került Jank Szibinyáni
 Zsigmond király udvarába.

Itt idővel karral s fővel
 Isten után vitte sokra ;
 Másszor is még, többször is még
 Járt vadászni *farkasokra* :
 Mint védője a keresztnek,
 Megrontója büszke tarnak,
Idegen nép hőse is lett
 Derék hőse a magyarnak.

Most is vallják, egyre dallják
 Szerbhon ifjai, leányi,
 Guzliczájok hangja mellett:
 Ki volt Janko Szibinyáni.
 De a magyar ajakon is
 Neve, hire általános :
 Mert hisz' él még . . . él örökké
 A dicső *Hunyadi János*.

(1855.)

SZONDI KÉT APRÓDJA.

Felhőbe hanyatlott a drégeli rom,
 Rá visszasüt a nap, ádáz tusa napja;
 Szemközt vele nyájas, szép zöld hegy-orum,
 Tetején lobogós hadi kopja.

Két ifju térdel, kezökben a lant,
 A kopja tövén, mint ha volna feszület.
 Zsibongva hadával a völgyben alatt
 Ali győzelem-ünnepet ület.

„Mért nem jön a Szondi két dalnoka, mért?
 Bülbül szavu rózsák két mennyei bokra?
 Hadd fűzne dalokból gyöngysorba fűzért,
 Odailót egy huri nyakra!”

„Ott zöldel az ormó, fenn zöldel a hant
 Zászlós kopiával a gyaur basa sirján:
 Ott térdel a gyöngypár, kezében a lant,
 És pengeti, pengeti, sirván:“

. . . S hogy feljöve Márton, az orosz pap,
 Kevély üzenettel a bösz Ali küldte:
 Add meg kegyelemre, jó Szondi, magad!
 Meg nem marad itt anyaszülte.

Szép úrfiak! immár e puszta halom,
E kopja tövén nincs mér' zengeni többet:
Jertek velem, ottlenn áll nagy vigalom,
Odalenn vár mézizü sörbet —“

Mondjad neki Márton, in ezt felelem:
Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi,
Jézussa kezében kész a kegyelem:
Egyenest oda fog folyamodni.

„Serbet, füge, pálma, sok déli gyümölcs,
Mit csak terem a nagy szultán birodalma,
Jó illatu fűszer, és drága kenőcs . . .
Ali győzelem-ünnepe van ma!“

Hadd zúgjon az álgyu! pogány Ali mond,
És pattog a bomba, és röpked a gránát;
Minden tüzes ördög népet, falat ont;
Töri Drégel sziklai várát.

„Szép úrfiak! a nap nyugvóra hajolt,
Immár földi vállát bíbor színü kaftán,
Szél zendül az erdön, — ott leskel a hold:
Idekinn hideg éj sziszeg aztán!“

A vár piaczára ezüstöt, aranyt,
Sok nagy becsü marhát máglyába kihordat;
Harczos paripái nyihognak alatt:
Szügyeikben tört keze forgat.

„Azán — no, hisz úgy volt! aztán elesett!
Zászlós kopiával hős Ali temette;
Itt nyugszik a halmon, — rövid az eset —
Zengjétek Alit ma helyette!“

Két dalnoka is volt, két árva fiú:
Öltözteti czifrán bársonyba puhába;
Nem hagyta cselédit — ezért öli bú —
Vele halni meg, ócska ruhába’!

„S küldött Alihoz Ali dús, Ali jó;
Lány-arczotok’ a nap meg nem süti nála;
Sátrában alusztok, a szélül is ó:
Fiaim, hozzá köt a hála!“

Hogy vitt ezerekkel! hogy vitt egyedül!
Mint bástya, feszült meg romlott torony alján:
Jó kardja előtt a had rendre ledül,
Kelevéze ragyog vala balján.

„Rusztam maga volt ő! s hogy harczola még,
Bár álgyugolyótul megtört ina, térde!
Én láttam e harczot! Azonban, elég:
Ali majd haragunni fog érte.“

Mint hulla a hulla! veszett a pogány,
Kő módra befolyván a hegy menedékét:
Ő áll a halála vérmosta fokán,
Diadallal várta be végét.

„Eh! vége mikor lesz? kifogytok-e már
 Dícséretiből az otromba gyaurnak?
 Eb a hite kölykei! vesszeje vár
 És börtöne kész Ali úrnak.“

Apadjon el a szem, mely czélba vevé,
 Száradjon el a kar, mely őt lefejezte;
 Irgalmad, oh Isten, ne légyen övé
 Ki miatt lőn ily kora veszte.

(1856.)

BOTH BAJNOK ÖZVEGYE.

Hunyad alatt, egy kis házban,
 Űlt az özvegy, talpig gyászban;
 Mint gyümölcs a fát, lehajtja
 Nehéz gondja, gondolatja:
 Neveletlen négy magzatja.

„Gyertek elő — monda — gyertek
 Négy apátlan árva gyermek:
 Hadd szelek most a kenyérből,
 Nem puhából, nem fehérből:
 Csak az árvai szegényből!“

Hatalommal a rokon had
 Elfoglalta birtokunkat:
 Ide látszik a ház orma,
 Ide barnúl régi tornya,
 Ide villog a vitorla.

Jaj! mert a ki védelmezne,
 Messze van az tőlünk, messze:
 Levél oda el nem juthat,
 Izenő szó oda nem hat,
 Követ onnan hirt nem hozhat.

Mert szószóló nyelve néma,
 Ótalmazó karja béna;
 Sirba szállott szemünk fénye,
 Az özvegynek a reménye,
 Az árvának a törvénye!

Cserna vizén zúg a malom:
 Más veszi a vámot azon;
 Másnak zöldell a domb hátja,
 Másnak a völgy selyem ágya, —
 Még az Isten is megáldja!

Kérdezi majd a jövevény:
 Bothi Bajnok hol van szegény?
 Both elesett, a hű bajnok,
 És az árvák, és az anyjok, —
 Tudja isten, merre vannak!

Hunyad alatt egy kis házban
 Ül az özvegy, földig gyászban;
 Mint gyümölcs a fát, lehajtja
 Nehéz gondja, gondolatja:
 Neveletlen négy magzatja.*)

(1856.)

*) Első darabja lett volna egy Hunyadi ballada-körnek, melyből azonban csak Szibinyáni Jank, V. László, és Mátyás anyja készült el. Az *özvegy*, Hunyadi János édes anyja, gróf Teleki szerint.

PÁZMÁN LOVAG.

(Víg ballada.)

I.

Vára öblös teremében
 Jár alá s fel bajnok Pázmán;
 Lépteit majd csillapítja,
 Majd megindul szaporázván;
 Lába, szive, egyre tombol,
 Visszadöng a tölgyfa padló;
 Udvaron áll, kész nyeregben,
 Nyihog, prüszköl, fú a vad ló.

„Hova férjem? édes férjem?
 Ily korán? ily éhgyomorral?
 Panni! Gunda! hol maradtok?
 Egy, kettő, a mézes borral!
 Menten itt lesz, (boldog Isten!
 Még hajamba' nem volt fésű) —
 Ha egy perczig vár kegyelmed,
 Lesz kalácsom, új sütésü.“

Hallja Pázmán, elfordúlva,
 Háza zengő fülmiléjét;
 Csak pirosuló füle látszik,
 Az mutatja szenvedélyét;
 Feje búbján holdvilág van,
 Melyet ércz-sisakkal főd be;
 Nem felel, csak egyszer-kétszer
 Kiköhent az őszi ködbe.

„Rosz idő van, édes apjok!
 Nem tanácslom hús a reggel“
 Mond az urhölgy, és befordul,
 S visszatér nagy köpönyeggel;
 Várva, félve, türve, kérve
 Áll mögötte, hogy feladja:
 De boszúsan tiltja hátrább
 Könyökének mozdulatja.

„Mire véljem, drága férjem?
 Honnan e rossz kedve már ma?
 Nem alutt jól? rosszul ébredt?
 Kénye ellen volt a párna?
 Én vetem fel, két kezemmel,
 Én puhítom minden este —“
 Szól, s mint harmat gyenge fűvön
 Remeg a szép asszony teste.

Indul Pázmán, meg se' állván
 Könnyes szemnek, rezgő szónak;
 De nem mindjárt leli nyitját
 (Sarka felől) az ajtónak.
 Néz utána egy-két perczig
 Szegény ifjú asszony, Éva:
 Úgy nevetni! s úgy meg-sir, hogy! . . .
 Soha, soha ilyen tréfa.

Mikor aztán a küszöbnél
 Azt se' mondja: Isten áldjon,
 Vas kezére omlik a nő,
 Csókkal hinti, hogy megálljon.

De az fogja, visszadobja,
 Egyet mordul: „vissza, kigyó!”
 Ráfordítja a nagy kulcsot
 S öve mellé szúrja: „igy jó!”

II.

Visegrádon a király van heverő sorral,
 Nem komoly tanácsot ül, nem hadi cselet forral,
 Nincsenek is ma körötte nagy szakállu vének:
 De van öröm, hejjehuja, táncz, muzsika, ének.

Odamene jó lovag, bús-haragos Pázmány,
 Lépte alatt nyög a föld, csikorog a márvány.
 „Ki dörömböl? ki csörömpöl?” — Ismeri fölsége:
 „Kinek az a jó bora volt, s nyalka felesége.”

„Nosza hamar, a bolond! ülj le ide, Rikkancs!
 — Gondolom én mi a baj, hol törí a bakkancs —
 Légy te király, én pedig egyszerű kíséret:
 Mit te kiadsz, itt a szavam, álljon az ítélet!”

Összeszedi a bolond sete-suta képét,
 Úgy üli meg a király aranyos karszékét, —
 Odakünn az öreg, ha ki útját állja,
 Kilencz szobán keresztül döfi, taszigálja.

Megkövetem a király fölséges személyét:
 Nagy harag és nagy panasz nyomja szívem mélyét;
 Nem vagyok én boros ember — bor nekem a bánat!
 Megkövetem, ha szabadabb szóra nyitom számat.

Jöttek, uram, udvarodtól ifjú legények — —
 „Mi dolog ez? s idehaza maradtak a vének?“
 Nem az a baj, uram király, más nekem a gondom,
 Odajöttek, vadászni, fiatalok, mondom — —

„Vadasodat megrohanták? tilalomba törtek?“
 Dehogy uram! annyi van ott, vigye el az ördög,
 Annyi a vad erdeimen, se szeri se száma —
 De ha szóhoz nem jutok, nem lesz vége márma.

Este magyar lakomán szívet melegiténk,
 A királyért, hazáért, poharat üriténk —
 „Teleitták magukat? összeverekedtek?“
 Dehogy itták, dehogy itták, szépen lefeküdtek.

Reggel, uram, indulnak, köszönik a szállást —
 „S nem fizetik, ugy-e bizony, a vacsorát hálást?“
 Beste kura fi . . . zetésért látni a vendéget!
 Magyar ember nem teszi azt, tudja-e fölséged!

Reggel, uram, valamennyi útnak ered szépen,
 De az egyik visszaoson — ez a bajom épen —
 Azt az egyet, uram király, a radnai Szűzre!
 Megölöm, — ha ma jutok is a gyehenna tűzre.

„Nagyon illő a panasz, jó lovagom, Pázmán;
 Ilyen eset még nem esett magyar ember házán:
 Útnak ered a vendég, visszaosont egyik;
 Azt az egyet megölöd: nagyon helyes eddig.“

Átkozom is! Nem vagyok én se bolond, se
 [részeg :
 Hogy valaki jö-megy, azért gyilkosa nem lések ;
 De mikor a küszöbön állt feleségem, Éva
 Ezer átok ! megölöm, megölöm azt még ma !

„Nagyon okos a beszéd, jó lovagom, Pázmán ;
 Hiba lenne, ha valahogy félre magyaráznám :
 Feleséged a folyosón — vagy küszöbön áll :
 Pedig, ugy-e ritka eset volt ez eset nála?“

Gyilkolom is ! Uram király, értse meg a szómat !
 Elrabolá földi kincsem' és mennybeli jómat ;
 Megcsókolta — úgy segéljen ! — szemeim láttára ;
 Hej, hogy elébb nem tudék kapni paripára !

„Fejedelmi hitemre ! — és a hit nem szellő —
 Meglakol a vakmerő, a semmire kellő !
 Tegyen a kard igazságot ! vijon veled szembe !
 Hogy is hívják ? a neve nem jut már eszembe.“

A nevét azaz hogy azt nem tudom épen !
 De talán meglelem felséged körében. —
 Ez az, uram ! itt van, uram : kutya egye máját !
 — S kimutató a lovag magyarok királyát.

III.

Gyűl Visegrád kandi népe,
 Férfi és nő, agg és gyermek :
 Valami lesz a vár alján,
 Hogy sorompót, sártort vernek ;

A poroszlók ütlegeért
 Nem adják e mai látást;
 Otthon macska ül a padkán,
 Űtheti a kő a rántást!

Kapu kordul, szárnya fordul,
 Lobog a toll, a kürt harsan:
 Jó vitézek, harczra készek,
 Mind lejönek, gyűlve gyorsan.
 Zárt sisakkal két levente
 Olyan, mint a kéményseprő:
 Ujjal mutat rá a gyermek,
 Ölbe sir az aprócseprő.

„Félre, félre! . . . pálya mérve!
 Fék szorosán! láncsa szögbe!
 Jól vigyázz . . . fuss!“ — Futnak aztán,
 Dobog a föld, mintha nyögne;
 Fogy a térség, nő az ember,
 Paizs, dárda összeroppan:
 Hátracsuklik a jó Pázmán,
 S úgy leszáll, hogy szinte puffan.

„Talpra, bajnok! semmi, semmi:
 Túl ngortál a veszélyen —“
 Szól amaz, felütve siskát;
 A király az: éljen! éljen! —
 „Éljen!“ mondaná a harczfi
 A mint szeme könybe lábog,
 De szavak helyt vére buggyan,
 S vérrel együtt három zápfog.

„Isten engem!“ a király mond,
 „Nem akartam, jó levente ;
 Három ily fog! aranyt érő!
 És még birta volna, nemde?
 Három ily fog! úgy sajnálom,
 Nem mondhatom ki eléggé:
 Jó szerencse, ha ezúttal
 Közte nincs a bölcseségé.

„De hogy, ime, jó tanácsosal
 Fűszerezem e kis tréfát:
 Másszor ülj honn, ha bajod nincs,
 És becsüld meg jobban Évát.“
 Így a fölség; de tanácshoz
 Kalácsban se' lett adósa:
 Három fogért három falu
 Lőn a díj: Som, Somogy, Pósa.

Vigan koczog haza Pázmán,
 Tarsolyában kutyabőre;
 Ám szekérrel asszonyához
 Vásárfia ment előre.
 Kérdi Éva, ezt is, azt is.
 — Úgy jó neki, mint egy álom —
 De a férje mind ezt hajtja:
 „Tartsa Isten jó királyom!“

(1856.)

A WALESI BÁRDOK.

Edwárd király, angol király
 Léptet fakó lován:
 Hadd látom, úgymond, mennyit ér
 A welszi tartomány.

Van-e ott folyó és földje jó?
 Legelőin fű kövér?
 Használt-e a megöntözés:
 A pártos honfivér?

S a nép, az istenadta né
 Ha oly boldog-e rajt' p'
 Mint akarom, s mint a barom,
 Melyet igába hajt?

Felség! valóban koronád
 Legszebb gyémántja Welsz:
 Földet, folyót, legelni jót,
 Hegy-völgyet benne lelsz.

S a nép, az istenadta nép
 Oly boldog rajta, Sire!
 Kunyhói mind hallgatva, mint
 Megannyi pusztá sír.

524.326

Edwárd király, angol király
 Léptet fakó lován :
 Körötte csend a merre ment,
 És néma tartomány.

Montgomery a vár neve,
 Hol aznap este szállt ;
 Montgomery, a vár ura,
 Vendégli a királyt.

Vadat és halat, s mi jó falat
 Szem-szájnak ingere,
 Sürgő csoport, száz szolgál hord,
 Hogy nézni is tereh ;

S mind, a miket e szép sziget
 Ételt-italt terem ;
 S mind, a mi bor pezsegve forr
 Túl messzi tengeren.

Ti urak, ti urak ! hát senkisé
 Kocziért em pohárt ?
 Ti urak, ti urak ! . . . ti welsz ebek !
 Ne éljen Eduárd ?

Vadat és halat, s mi az ég alatt
 Szem-szájnak kellemes,
 Azt látok én : de ördög itt
 Belül minden nemes.

Ti urak, ti urak, hitvány ebek!
Ne éljen Eduárd?
Hol van, ki zengje tetteim —
Elő egy welszi bárd!

Egymásra néz a sok vitéz,
A vendég welsz urak;
Orczáikon, mint félelem,
Sápadt el a harag.

Szó bennszakad, hang fennakad,
Lehellet megszegik. —
Ajtó megől fehér galamb,
Ősz bárd emelkedik.

Itt van, király, ki tettidet
Elzengi, mond az agg;
S fegyver csörög, haló hörög
A mint húrjába csap.

„Fegyver csörög, haló hörög,
A nap vértóba száll,
Vérszagra gyül az éji vad:
Te tetted ezt, király!

Levágva népünk ezrei,
Halomba mint kereszt,
Hogy sirva tallóz a ki él:
Király, te tetted ezt!“

Máglyára! el! igen kemény —
 Parancsol Eduárd —
 Ha! lágyabb ének kell nekünk;
 S belép egy ifju bárd.

„Ah! lágyan kél az esti szél
 Milford öböl felé;
 Szűzek siralma, özvegyek
 Panasza nyög belé.

Ne szülj rabot, te szűz! anya,
 Ne szoptass csecsemőt!...“
 S int a király. S elérte még
 A máglyára menőt.

De vakmerőn s hivatlanúl
 Előáll harmadik;
 Kobzán a dal magára vall,
 Ez ige hallatik:

„Elhullt csatában a derék —
 No halld meg, Eduárd:
 Neved ki diccsel ejtené
 Nem él oly welszi bárd.

„Emléke sir a lanton még —
 No halld meg, Eduárd:
 Átok fejedre minden dal
 Melyet zeng welszi bárd.“

Meglátom én! — S parancsot ád
Király rettenetest:
Máglyára, ki ellenszegül,
Minden welsz énekest!

Szolgái szét száguldanak,
Ország-szerin, tova.
Montgomeryben így esett
A híres lakoma. —

S Edwárd király, angol király
Vágtat fakó lován;
Körötte ég földszint az ég:
A welszi tartomány.

Ötszáz, bizony, dalolva ment
Lángsírba welszi bárd:
De egy se' birta mondani
Hogy: éljen Eduárd. —

Iha, ha! mi zúg? . . . mi éji dal
London utczáin ez? . . .
Felköttetem a lord-majort,
Ha bosszant bármi nesz!

All néma csend; légy szárnya bent,
Se künn nem hallatik:
„Fejére szól, ki szót emel!
Király nem alhatik.“

Ha, ha! élő sip, dob, zene!
 Harsogjon harsona:
 Fülembe zúgja átkait
 A welszi lakoma....

De túl zenén, túl sip-dobon,
 Riadó kürtön át:
 Ötszáz énekli hangosan
 A vértanuk dalát*).

HÍD AVATÁS.

Szólt a fiú: „Kettő, vagy semmi!*

És kártya perdül, kártya mén:
 Bedobta.... késő visszavenni:
 Ez az utolsó tétemény:
 „Egy fiatal élet-remény“.

A kártya „nem fest“, — a fiúnak
 Vérgyöngy izzad ki homlokán,
 Tét elveszett!.... ő vándor útnak
 — Most már *remény nélkül*, magán —
 Indúl a késő éjszakán.

Előtte a folyam, az új hid,
 Még rajta zászlók lengenek:
 Ma szentelé föl a komoly hit,
 S vidám zenével körmenet:
 Nyeré „szüz-szent Margit“ nevet.

*) A történelem kétségbe vonta, de a mondában erősen tartja magát, hogy I. Eduárd angol király, Wales tartomány meghódítása (1277.) után, ötszáz walesi bárdot végeztetett ki, hogy nemzetök dicső multját zöngve, a fiakat föl ne gerjeszt-hessék az angol járom lerázására.

Halad középig, hova záros
 Kapcsát ereszték mesteri;
 Éjfél is a nagy parti város
 Tornyában sorra elveri; —
 Lenn, csillagok száz-ezeri.

S a mint az óra, csengve, bongva,
 Ki véknyan üt, ki vastagon, —
 S ő néz a *visszás* csillagokba:
 Kél egy-egy árnyék a habon:
 Ősz, gyermek, ifju, hajadon.

Előbb csak a fej nő ki, állig,
 S körülforog kíváncsian;
 Majd az egész termet kiválik
 S ujjonganak mindannyian:
 „*Uj hid!* avatni mind! vigan.“

„Jerünk! . . . ki kezdje? a galamb-pár!“
 Fehérben ifju és leány
 Ölelkezik s a hidon van már:
 „Egymásé a halál után!“
 S buknak, — mint egykor igazán.

Taps várja — „Most a millióson
 Van a sor: bátran, öregem!“ —
 „Ha megszökött minden adósom:
Igy szökni tisztesebb nekem!“
 S elsímul a víz tükre lenn.

Hivatlanul is, jönnek aztán
 A harmadik, a negyedik:
 „Én a quaternót elszalasztám!“
 „Én a becsületet, — pedig
 Viseltem négy évtizedig.“

S kört körre hány a barna hullám
 A mint letűnnek itt, vagy ott.
 Jön egy fiú: „én most tanulám
 Az *első*t: pénzem elfogyott:
 Nem adtak: ugrom hát nagyot!“

Egy tisztos agg fehér szakállal
 Lassan a hidra vánszorog:
 „Hordozta ez, míg bírta vállal
 A létet: még is nyomorog!“ —
 Fogadd be, nyilt örvény-torok!

Unalmas arcz, félig kifestve —
 Egy úri nő lomhán ki-kelel:
 „Ah, kínos élet: reggel, estve,
 Öltözni és vetkezni kell!“
 Ezt is hullámok nyelik el.

Nagy zajjal egy dult férfi váza
 Csörtet fel és vigyorgva mond:
 „*Enyém* a hadvezéri pálcza
 Mely megveré Napoleont!“
 A többi sugdos: „a bolond!...“

Szurtos fiú ennek nyakába
 Hátul röhögve ott terem
 S ketten repülnek a Dunába:
 „Lábszijjra várt a mesterem:
 No, várjon, míg megkérlelem!“

„Én dús vagyok“ kiált egy másik
 „S élvezni többé nem tudom! —“
 „Én hű valék a kézfogásig
 S elvette Alfréd a ! rögöm’!“
 Eltűnnek mind, a j. uton.

„Párbajban ezt én *így* fogadtam:
 Menj hát elül, sötét *golyó!* —“
 „Én a szemérmemet félrehoztam,
 És íme *az* lön boszuló:
 Most vőlegényem a folyó. —“

Igy, s már nem egyenkint — seregben
 Czikázva, némán ugranak,
 Mint röpke hal a tengerekben;
 Vagy mint csoportos madarak
 Föl-fölreppenve, szállanak.

Órjás szemekben hull e zápor,
 Lenn tánczol órjás buborék;
 Félkörben az öngyilkos tábor
 Zúg fel s le, mint malomkerék;
 A Duna győzi s adja még.

Néz a fiú . . . nem látja többé,
 Elméje bódult, szeme vak;
 De, a mint sűrűbbé, sűrűbbé
 Nő a veszélyes forgatag:
 Megérzi sodrát, hogy ragad.

S nincs ellenállás e viharnek, —
 Széttörni e varázs gyűrűt
 Nincsen hatalma földi karnak. —
 Mire az óra *egy*et üt:
 Üres a híd, — csend mindenütt.

(1877.)

TENGERI-HÁNTÁS.

Ropog a tűz, messze süt a vidékre,
 Pirosan száll füstje fel a nagy égre;
 Körülállja egynehány fa,
 Tova nyúlik rémes árnya:
 S körülúli a tanyáknak
 Szép legénye, szép leánya.

„Szaporán, hé! nagy a rakás: mozogni!
 Nem is illik összebúva susogni.
 Ki először *piros* csőt lel,
 Lakodalma lesz az őszzsel.
 — Tegyetek rá! hadd lobogjon:
 Te gyerek, gondolj a tűzzel.

„— Dalos Eszti szép leány volt, de árva.
 Fiatal még a mezei munkára;
 Sanyarú volt beleszokni:
 Napon égni, pirosodni,
 — Hűvös éj lesz, fogas a szél! —
 Derekának hajladozni.

Deli karcsú derekában a salló,
 Puha lábán nem teve kárt a talló;
 Mint a buza, piros, teljes
 Kerek arcza, maga mellyes,
 — Teli a hold, most buvik fel —
 Az egész lyány ugyan helyes.

Tuba Ferkó juhót őriz a tájon;
 Juha mételyt legel a rossz lapályon,
 Maga oly bús....mi nem éri?
 Furulyája mindég sí-ri,
 — Ahá! rókát hajt a Bodré —
 Dalos Esztert úgy kíséri.

Dalos Eszti — a mezőre kiment ő,
 Aratókkal puha fűvön pihent ő;
 De ha álom ért reájok,
 Oda hagyta kis tanyájok'
 — Töri a vadkan az „irtást“ —
 Ne tegyétek, ti leányok!

Szeder-inda gyoles ruháját szakasztja,
 Tövis, talló piros vérit fakasztja;
 Hova jár, mint kósza lélek,
 Ha alusznak más cselédek?....
 — Soha, mennyi csillag hull ma! —
 Ti leányok, ne tegyétek.

Tuba Ferkó a legelőt megúnta,
 Tova hajtott, furulyáját se' fúttá ;
 Dalos Eszter nem kíséri,
 Maga halvány, dala si-ri :
 — Nagy a harmat, esik egyre —
 Csak az isten tudja, mér' ri.

Szomorúan jár, tébolyg a mezőben,
 Nem is áll jól semmi dolog kezében ;
 Éje hosszú, napja bágyadt,
 Szíve sóhajt — csak egy vágyat :
 — De *suhogjon* az a munka! —
 Te, halál, vess puha ágyat.

Ködös őszre vált az idő azonban,
 Törik is már a tengert Adonyban ;
 Dalos Eszter csak nem jött ki :
 Temetőbe költözött ki ;
 — *Az* a Lombár nagy harangja! —
 Ne gyalázza érte senki.

Tuba Ferkó haza került sokára,
 Dalos Esztert hallja szegényt, hogy' jára ;
 Ki-kimén a temetőbe
 Rossz időbe', jó időbe' :
 — *Kuvikol* már, az ebanyja! —
 „Itt nyugosznak, fagyos földbe.“

Maga Ferkó sem nyughatik az ágyon,
Behunyt szemmel jár-kei a holdvilágon ;

Muzsikát hall nagy-fenn messze,*)
 Dalos Eszti hangja közte,
 — Ne aludj, hé! vele álmodsz —
 Azt danolja: „gyere! jöszte!”

Nosza, Ferkó felszalad a boglyára,
 Azután a falu hegyes tornyára;
 Kapaszkodnék, de nem éri,
 Feje szédül: mi nem éri?
 — Tizenkettőt ver Adonyban:
 Elég is volt ma regélni. —“

Lohad a tűz; a legények subába —
 Összebúnak a leányok csuhába;
 Magasan a levegőben
 Repül egy nagy lepedő fenn:
 Azon ülve muzsikálnak,
 Furulyáznak, eltünőben.

(1877.)

*) Mezőn háló emberek sokszor vélnek magasan a légben felettök áthúzódó kísértetes zenét hallani; a (daemoni) zenészek valami nagy, kiterült ponyván repülnek tova.

ÉJFÉLI PÁRBAJ.

Bende vitéz lakodalmát lakja,
 Hetekig tart... ma van első napja;
 Szól a zene, tárogató, rézkiürt,
 Pörög a táncz, mint az orsó;
 Bende kiált: „Ez utolsó!
 Száraz ajkam eper-ajkat
 Szedegetni készül!”

Bende vitézt a nyoszolyó-asszony
 Elvezeti, hol olyat szakaszszon;
 Néma, sötét már az egész kastély —
 S im lovag áll ágyok előtt,
 Talpig aczél — ismeri őt;
 Sápadt arczra kék lángot vet
 A felütött rostély.

„Jöttem veled újra vini, Bende!
 Én valék a diadalmas, nem te:
 Kezdjük elől, csunya volt a játék;
 Haha! pánczél a nyakadba!
 Most ne remélj szolgál-hadba’;
 Kezdjük elől! — e leányért
 Sok viadal vár még!”

Kél a vitéz: „Nosza kardot, vértet!”
 — „Hova édes?” — „Vini, arám, érted!”
 S hallik, a mint össze-összevágznak,
 Oda át a fegyverházban,
 Harczrobaj is: csengő paizs,
 Tompa nyögés, erőlködés,
 Dobogása lábna.

Szép menyasszony szemét le se' zárja,
 Szörnyűködik, hova lett a párja ;
 Remegő kéz gyújtja meg a mécsest,
 Férje urát fölkeresi,
 Hajnalig ott sirva lesi :
 „Ez is olyan mint a *másik*
 Mint valami holt test!“

Bende vitéz lakodalmát lakja,
 Vagyon immár a második napja ;
 Szól a zene — borba fuladt e nap.
 Bende úrnak veszett kedve,
 Tánczol, iszik erőltetve ;
 Szép menyasszony neki borzad :
 „Ha ma is, mint tennap!“

Este hamar az urok föld-részeg ;
 Ágyba vivék a szolgál-vitézek,
 Szép menyasszony vele menni reszket :
 De hogy titkán ki ne adjon
 — Hova legyen ? hol maradjon ?
 Lenyugoszik, s külön ágyban
 Hányja a keresztet.

Bende riad s mint a halál, józan :
 Lovag ott áll szembe, az ajtóban.
 „Hah, Robogány! . . .“ s nem akarna menni. ---
 „Szeretóm elcsábítója,
 Gyere, vijjunk ! üt az óra ;
 Mig le nem győzsz, tiltva neked
 Mellette pihenni.“

Ujra nehéz, szörnyű tusa hallik;
 Bende halott, mire meghajnallik,
 Nagy-nehezen, délfelé ha ébred,
 Mikor immár gyűl a vendég,
 Fölkeresik a leventék:
 „Hol vagy uram? mind az egész
 Nép vár az ebédre.“

Bende vitéz lakodalmát lakja;
 Legsomorúbb a harmadik napja;
 Szól a zene, öblöget a rézkürt:
 Hanem a táncz csak úgy lézeng,
 Vendégnek a java szétment:
 „Vérbe fogant nász sohse volt
 „Isten átká nélkül!“

Nos, az uj párt rokoni, — egy püspök
 Előveszi, hogy mi esett köztök:
 Bende konok, — a menyasszony gyászba,
 Teste remeg, mint a harmat,
 Csak azt vallja, hogy nem vallhat, —
 Ha lefekszik, küldjenek őrt
 A fegyveres házba.

Mene oda nagy erős őrizet, —
 Bende kaczag: „Meglopom a mézet!“
 Siet is be kakas-*elő*-szóra:
 Mikor ágyas-házát nyitja,
 Másodikat kukoritja,
 Fönn pedig, a kastély tornyán,
 Éjfél ver az óra.

„Bende lovag! ez az utolsó nap,
 Lakodalmad félbe szakad holnap;
 Vini ma még! . . . ölj meg igazában :
 Mert ha nem ölsz, én megöllek,
Lelkedet ám, én mint lélek;
 Az a hűtlen hadd sirassa,
 Bűnét e világban !“

Bende vitéz, szemei szikrázva,
 Rohan ismét a fegyveres házba.
 Rettenetes, a mit lát az őrség :
 Urok őrjöng . . . kivont karddal
 Levegőbe szúr és vagdal;
 Közülök is hármat leölt,
 Mig lebirák, győzék.

Földalatti kamarába', lánczon,
 Bende üvölt, viaskodik, tánczol;
 Szép menyasszony sem eladó többé :
 „*Elsőt* én nem érdemeltem,
 A *második* engemet nem :
 Püspök atyám, vigy el Urunk
 Jegyesei közzé!“

(1877.)

TETEMRE HIVÁS.

A radványi sötét erdőben
 Halva találták Bárczi Benőt.
 Hosszu hegyes tör ifju szivében
 „Íme, bizonyság isten előtt :
 Gyilkos erőszak ölte meg őt!“

Kastélyába vittete föl atyja,
 Ott letevék a hús palotán;
 Ki se' terítetteti, meg se' mosatja:
 Vérben, a hogy volt, nap nap után
 Hever egyszerű ravatalán.

Állata örzeni négy alabárdost:
 „Lélek ez ajtón se' be, se' ki!“
 „Hátha az anyja, szép huga már most
 Jönne siratni?“ — „Vissza! neki;
 Jaj, ki parancsom, élve, szegi!“

Fojtva teremről rejti teremre
 Halk zokogását asszonyi bú. —
 Maga, pecséttel „hivja tetemre“,
 Kit szemre vesz, ölyvként, sanda gyanú,
 Legyen a seb vérzése tanú.

A palotát fedi fekete posztó,
 Déli verőn sem süt oda nap;
 Áll a tetemnél tisztí pörösztó,
 Gyertya, fészület, kánoni pap;
 Sárga viaszfényt nyughelye kap.

„Jöjjenek ellenségi, ha voltak!“
 Jó, kit az apja rendre nevez;
 Hiába! nem indul sebe a holtnak
 Állva fejénél az, vagy emez:
 „Gyilkosa hát nem ez: . . újra nem ez.“

„Hát ki?“ riad fel Bärcki sötéten,
 „Boszulatlan nem foly ez ősi vér;
 Ide a gyilkost! bárha pecsétém
 Váddal az önnön szívemig ér:
 Mindenki gyanús nekem, a ki él!“

„Jöjjenek úgy hát ifju baráti!“
 Sorra belépdél sok dalia:
 Fáj nekik a hőst véribé' látni,
 S nem harcz mezején elomlania.
 Erre se' vézrik Bärcki fia.

„Jöjjön az udvar! apraja, nagyja . . .
 Jöjjön elő Bärck, a falu, mind!“
 Megkönyezetlen senki se' hagyja,
 Kedves urára szánva tekint.
 Nem fakad a seb könnyre megint.

„Jöjjön az anyja, hajadon húga!“
 Künn a leány, már messze, sikolt;
 Anyja reárog, öleli bűgva:
 Mindre nem érez semmit a holt,
 Marad a tört vér — fekete folt.

„Jöjjön utolszor szép szeretője,
 Titkos arája, Kund Abigél!“
 Jö; szeme villan s tapad a törre;
 Arca szobor lett, lába gyökér.
 Sebből pirosan buzog a vér.

Könnye se' perdül, jajja se' hallik,
 Csak oda kap, hol fészkel az agy:
 Iszonyu az, mi oda nyilallik!
 Döbbenet által a szív ere fagy:
 „Lányom, ez ifju gyilkosa vagy!”

Kétszeri mondást — mint lebüvölten —
 Hallgat el, aztán így rebegi:
 „Bárzsi Benőt én meg nem öltem,
 Tanum az Ég s minden seregi!
 Hanem e tört én adtam neki.

„Birta szívem' már hű szerelemre,
 Tudhatta, közöttünk nem vala gát:
 Unszoła mégis szóval „igenre“,
 Mert ha *nem*: ő kivégzi magát.
 Enyelgve adám a tört: nosza hát!”

S vadul a sebből a tört kiragadja,
 Szeme szokatlan lángot lövell,
 Kaczag és sir, s fenvillogtatja
 S vércse-visongással rohan el.
 Vetni kezét rá senki se' mer.

Odakinn lefut a nyílt utcza során,
 Tánczolni, dalolni se' szégyell;
 Dala vig: „Egyszer volt egy leány,
 Ki csak úgy játszott a legénnyel,
 Mint macska szokott az egérrel!”

(1877.)

BIBLIOTECA JUDETEANA

— CLUJ —

A MAGYAR KÖNYVTÁRBAN.

megjelent **verses művek.**

- Ábrányi Emil.** Márcziusi dalok és egyéb költem. (85. sz.)
- Arany János válogatott balladái.** (11—12. sz.) Riedl Frigyes bevezetésével. Iskolai kiadás.
- Arany János. Toldi.** (69—70. sz.) Iskolai kiadás.
- Arany János.** kisebb költeményeiből, szemelvények. Rendezte és bevezetéssel ellátta **Moravcsik Géza.** (74—75. sz.) Iskolai kiadás.
- Arany János. Toldi estéje.** Bánóczi József bevezetésével. Iskolai kiadás. (87—88. sz.)
- Arany János. Szemelvények Toldy szerelméből.** Moravcsik Géza bevezetésével. (102—105. sz.) Isk. kiad.
- Arany János. Első lopás. Jókai ördöge.** Komáromy Lajos bevezetésével. (101. sz.) Iskolai kiadás.
- Berzsenyi Dániel válogatott verséi.** Bevezetéssel (3. sz.)
- Csokonay Vitéz Mihály. Dorottya.** Négyessy László bevezetésével. (10. sz.)
- Coppée.** A kovácsok sztrájkja és más elbeszélő költemények. Ford. Radó Antal. (4. sz.)
- Gvadányi A. A peleskei nótárius.** Kardos Albert bevezetésével. (79. sz.)
- Kisfaludy Károly válogatott költeményei.** Bánóczi József bevezetésével. (19. sz.)
- Kölcsey Ferencz. Válogatott mesék.** Négyesy László bevezetésével (95. sz.)
- Kuruczvilág (A) költészete.** Kardos Albert bevezetésével. (42. sz.)
- Magyar népballadák.** Morvay Győző bevezetésével. (52. sz.)
- Szabolcska Mihály. Versek.** (34. sz.)
- Vlrag Benedek válogatott költeményei.** Kiadta Zlinszky Aladár. (115. sz.)
- Tennyson. Arden Enoch, Költői elbeszélések.** Fordította Lőrinczi (Lehr) Zsigmond. (50. sz.)
- Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem.** Bánóczi József bevezetésével. (8. sz.)

A MAGYAR KÖNYVTÁRBAN.

megjelent **történeti, irodalom- és mű-történeti, bölcsészeti, természettudományi, szónoki munkák és útleírások.**

Anonymus. Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok tetteiről. Ford. Szabó Károly. Javította és bevezette Mika Sándor. (30. sz.)

Áldássy Antal. Pázmány Péter élete. Képekkel, (63. sz.)

Cicero. Az öregségről. Ford. Fábrián G. Javította Latkóczy Mihály. (65. sz.)

Cserey Mihály históriájából szemelvények. Rendezte Angyal Dávid. (120. sz.)

Deák Ferencz. 1861-iki első fellrati beszéde. (26. sz.)

Falk Miksa. Erzsébet királynéről. Visszaemlékezések. (64. sz.)

Flammarion. Csillagos esték. Ford. Tóth Béla. (37. sz.)

Gracza György. 1848. márczius 15. (32. sz.)

Jókai Mór. Emlékbeszéd. Rudolf trónörököséről és egyéb beszédek. (46. sz.)

Kölcsey Ferencz válogatott beszédei. Radnai Rezső bevezetésével. (61. sz.)

Keleti Gusztáv W. Markó Károly. 4 képpel. (97. sz.)

Kossuth Lajos 1849. július 11-ik beszéde a haderő megajánlása ügyében. (36. sz.)

Nansen Fridtjof. Éjen és jégen át. I. rész. A Fram útja. (77. sz.) Röv. ford. Dr. Brózik Károly.

— — Éjen és jégen át. II. rész. A szánút Rövid. ford. Brózik K. (78. sz.)

Petőfi Sándor. Úti rajzok. (14. sz.)

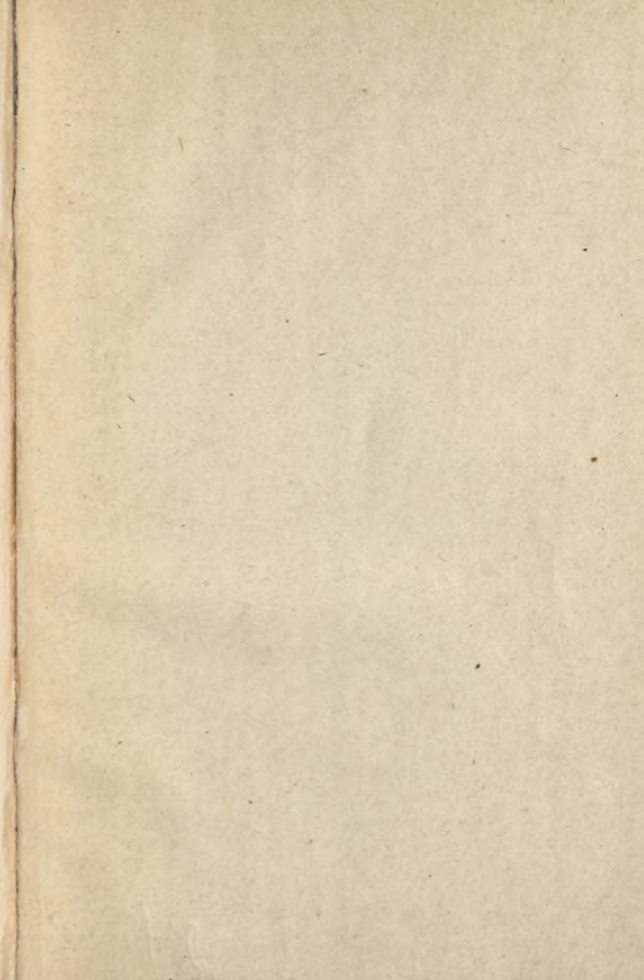
Petőfiné Szendrey Julia naplója és levelei. Jókai Mór előszavával. (49. sz.)

Plutarchos. Perikles. Ford. Kacs Kovics Kálmán. (73. sz.)

Szalárdi János. Siralmas krónikája. Kiadta Angyal Dávid. (68. sz.)

 Egy-egy szám ára 15 krajczár.

Megrendelésnél elég a füzet számára hivatkozni.

2.75